

14. PŘÍLOHY

14. 1 Historie ostrova Sardinie

Sardinie – druhý největší ostrov Středomoří, byla kvůli své poloze v minulosti vystavena mnoha nájezdům a pokusům o dobytí. Přesto si dokázala zachovat svou originalitu, jazyk, tradice a autonomní postavení.

Stopy prvních osídlení lze dohledat již kolem roku 6000 př. n. l. či až v období paleolitu. První skupiny osadníků pravděpodobně připluly z blízké Korsiky nebo ze střední Itálie, jednalo se zejména o skupiny lovců a pastevců. Během dalších století se populace rozšířila na celý ostrov a zdokonalila se v zemědělství, pěstování, chovu a pastevectví.

Významným svědectvím o této rozvinuté společnosti jsou dodnes zachované nekropole, řečené *domus de janas*. V téže době se začínaly objevovat také *i nuraghi*, typické kruhové opevněné věže z kamenů, které patrně sloužily jako obranný systém proti cizím nájezdníkům. V této souvislosti se hovoří o tzv. *nuraghské* společnosti, která představovala nejvýznamnější jev sardinské prehistorie a zanechala po sobě pobřežní pevnostní věže a poměrně vyspělé *nuraghské* vesnice.

Výhodnou geografickou pozici Sardinie začali mezi 9. a 8. stoletím př. n. l. využívat Féničané či později Punové, ti zejména z vojenských důvodů. Sardi, tradiční obyvatelé ostrova, se za punských nájezdů stáhli do vnitrozemí, kde odolávali jejich nátlakům.

Dalšími nájezdníky se stali Římané, kteří však pouze neplenili, ale vybavili ostrov sítí silnic, akvaduktů, mostů, náměstí a lázněmi. Patrně nejvýznamnější kulturní dědictví římské doby je neolatinšský jazyk – sardština –, který je složen z mnoha dialektů a předřímských jazykových vlivů.

Od 1. století n. l. se díky příjezdům misionářů či deportovaných prvních křesťanů rozšířilo mezi obyvateli ostrova křesťanství a vznikaly první diecéze.

14. 1. 1 Byzanc a čtyři království

Kolem roku 456 n. l. na ostrov vtrhli Vandalové, kteří byli po krátké době vyhnáni Byzantinci (534 n. l.). Sardinie se tak opět ocitla pod nájezdy cizích národností. Její opevnění a obranný systém podléhal také od roku 705 n. l. většímu nátlaku Arabů, kteří zde chtěli vytvořit operativní základnu pro své lodě. A patrně právě v tomto období začala na Sardinii, která byla stále v poměrné izolaci od kontinentu, vznikat autonomní politika.

Teritorium Sardinie se rozdělilo v rozmezí od 9. do 11. stol. n. l. na čtyři království, tzv. *giudicati*¹: Logudoro, Gallura, Arborea a Cagliari.

Díky odolnému obrannému systému se Sardům dařilo vzdorovat tlaku španělských Arabů a jednotlivá království se rozvíjela jak společensky, tak ekonomicky. Hlavní aktivitou této společnosti bylo zemědělství a chov dobytka. Vzdálenost od ostatních zemí zajistila Sardinii zachování starých a jedinečných tradic, ale byla také příčinou jisté uzavřenosti a nedůvěry vůči cizím vlivům. Neustálé ataky ze strany Arabů začaly znepokojovat Pisu a Janov a spojenými silami roku 1016 n. l. Sardinii osvobodily. Zároveň tak začaly lépe poznávat tuto stále poměrně neprobádanou ostrovní krajinu a společnost. Pro ostrov začala nová fáze ve znamení otevření se novým ekonomickým, náboženským a kulturním vlivům pocházejícím z Itálie, Provensálska a následně Katalánie. Obě republiky se stále více zapojovaly do politického dění čtyř království, a to přineslo mnohé změny v tradičním uspořádání společnosti.

V roce 1282 získal Petr III. Aragonský nadvládu nad Sicílií, a začalo tak období bojů o kontrolu západního Středomoří. Pisa a Janov cítily, že je jejich přítomnost na Sardinii v ohrožení, ale již nebyly schopny moc udržet. Po dlouhé diplomatické přípravě na ostrově začali získávat silné postavení aragonští. Přes různé politické intriky, boje a snahy o vliv se katalánsko-aragonská moc upevnila.

Roku 1297 vytvořil papež Bonifác VIII. Sardinské království (*Regnum Sardiniae et Corsicae*), kterému se podařilo, i přes aragonskou přítomnost, zachovat si svou identitu. Únava a oslabení neustálými boji však zapříčinily, že téměř po sto letech se království rozpadlo a přešlo pod Aragonce. Feudální systém, který byl zaveden, stále více utlačoval vylidněný venkov, který byl již tak dost poničen předešlými boji.

14. 1. 2 Španělská Sardinie

Proces sjednocení Španělska zásadně změnil úlohu Sardinie. Od konce 15. století až po celé 17. století se ostrov stal periferií světového impéria, jehož zájmy se ze Středomoří přesunuly za Atlantik. Ostrova se jen nepatrně dotkly zásadní události evropské historie, a tak získal charakter zapomenuté a tajemné země. Toto „zapomnění“ s sebou přineslo i období relativního klidu, pouze občas narušeného pokusy Francie o vylodění. Karel V. Habsburský si z Cagliari zbudoval baštu pro tažení na Afriku. Ostrov však nebyl zapomenut zcela a jeho

---

¹ Viz obrazové přílohy 14. 2. 1 – Mapa rozdělení sardinských království, str. VII.

obyvatelé byli nuceni přispívat na vojenské náklady koruny. Daně, ekonomická krize, bída a epidemie přivedly ostrov do ještě tíživější situace.

Politickou situaci a vnější vztahy s impériem měli na starosti místokrálové (*i viceré*), kteří se pravidelně setkávali na sněmech (*i parlamenti*). Habsburkové zavedli také byrokratický systém, jehož fungování bylo spíše problematické.

Složení sardinské společnosti nebylo odlišné od ostatních království v říši: šlechta, kněží, úředníci, feudální rodiny a lid. Během 17. století se zvětšil podíl nižší šlechty, která pocházela zejména z bohatých venkovanů či městské buržoazie. Její ekonomická situace však příliš neprospívala. Nejvýhodnější pozici se těšili kněží a celý klérus, který byl na sardinské podmínky možná až příliš početný. Tehdejší byrokracie byla složena z funkcionářů, velkého počtu advokátů a notářů. Vedle těchto kategorií se řadili nejrůznější živnostníci, svobodná umění, lékaři, vojenský aparát a správa pobřežních věží.

Širší lidové vrstvy se zabývaly obchodem, chovem dobytka, rybolovem a řemeslnou výrobou. Dále sem patřili také zemědělci a pastevci, kteří byli stále silně spjati s prapůvodními tradicemi a kočovným chovem.

Sardinie zůstala i v 16. a 17. století uzavřenou společností, která nebyla schopna vyřešit své rozporuplnosti, chudobu a izolovanost. Často diskutované problémy na sněmech (ochrana pobřeží, založení univerzity, vnitřní komunikace, zlepšení zemědělství a chovu) nebyly efektivně vyřešeny.

14. 1. 3 Sardinsko-piemontské království

18. století přineslo Sardinii četné změny v politickém uspořádání. Přestože se hlavní události odehrávaly na pevnině, nebyl ostrov ušetřen a často byl využíván jako pouhá „vyjednávací loutka“ k udržení evropské rovnováhy. Po smrti bezdětného Karla II. Španělského v roce 1700 se rozhořely pře o jeho nástupnictví, které nakonec obhájil Filip z Anjou. Na Sardinii se formovaly různé politické strany a nálady, ale po vylovení habsburských vojsk získala převahu prohabsburská strana. V roce 1713 s podpisem utrechtského míru došlo k přerozdělení dědictví španělských Habsburků a Sardinie byla právoplatně přidělena Rakousku. Toto však netrvalo dlouho. Filip V. neakceptoval podmínky utrechtského míru a v roce 1717 začal okupovat Sardinii a Sicílii. Přesto byla díky dohodě koalic v Londýně roku 1718 Sardinie přidělena Savojské dynastii výměnou za Sicílii, a tak ostrov přestal být od roku 1720 spojován se španělskou korunou.

Pro Savojské nebylo získání Sardinie žádnou výhodou. Museli čelit dosud nepoznaným problémům, jako například vládnutí zemi s dlouholetým španělským vlivem a kulturou, která

měla v minulosti autonomní aspirace. Cítili také značnou odlišnost od zemí, jimž dosud vládli, a to nejen z administrativního a politického pohledu. Převažovalo tradiční zemědělství a kdysi prosperující důlní průmysl byl téměř zastaven. Úroveň škol zaostávala, negramotnost byla vysoká a hygienické podmínky nadmíru špatné.

Druhá polovina 18. století byla ve znamení nejistoty a napětí, které se projevovaly lupičstvím, tzv. *banditismo*. Byl to jasný znak špatné a chaotické situace, ve které sardinská společnost žila.

Zlom nastal s nástupem Karla Emanuela III., který započal s reformami politického aparátu ovlivněného osvíceneckým myšlením. Mezi největší přínosy patřily reformy veřejného vzdělání a úsilí o demografický růst společnosti. Na ostrově se začalo vehementně šířit užívání italského jazyka, přesto ale vysoká negramotnost vyřešena nebyla. Špatně skončily také projekty na osídlení nezabydlených oblastí. Snahy o reformování ostrova nebyly přijaty a opravdové problémy Sardinie (přetrvávání feudálního systému, nedůvěra k piemontské byrokracii, kulturní odlišnost) zůstaly nevyřešeny. Nezájem ze strany Piemontu o řešení situace vyvolalo na ostrově napětí a vzpoury a 7. května 1794 došlo k vyhnání piemontských místokráľů a v celé zemi vypukl chaos a rebelství.

K uklidnění situace byl do Sassari poslán Juanne Maria Angioy, který položil základy vedoucí k definitivnímu zrušení feudálního systému. Situace dospěla svého uklidnění až roku 1799, kdy se Savojsťi uchýlili do Cagliari před francouzským vojskem, se kterým byli v konfliktu, a sardští rebelové se vzdali a stvrdili poslušnost a věrnost dynastii. Přítomnost savojského dvoru v Cagliari však přinesl pouze zvýšení daní a ostrov se ocitl na pokraji bankrotu.

14. 1. 4 Moderní dějiny

Liberální Sardiňané se stali představiteli rodící se zemědělské a obchodní buržoazie. Přestože podporovali národní sardinské povědomí, zastávali spojení Sardinie s ostatními státy pevniny, čímž by se stali součástí italské společnosti. Staré aspirace na nezávislost již nebyly považovány za příhodné a obnova ostrova mohla vzejít z jednoty, která naskýtala nové strategie pro spolupráci a rozvoj.

K důležitým mezníkům patří neslavný výnos, který zapříčinil mnoho protestů a zvětšil sociální propast. V roce 1820 vydal král Viktor Emanuel I. edikt o uzavření půdy (*Editto delle chiudende*), která do té doby patřila všem bez rozdílu. Zakoupit a vlastnit půdu si však mohli dovolit převážně bohatí obyvatelé, a menší pastevcí tak přišli o možnost obživy.

V listopadu 1847 potvrdil Karel Albert připojení Sardinie, a tím legislativní konec *Regnum Sardiniae*. Poté, co opadla první euforie, bylo jasné, že spojení nepřineslo očekávaný zisk. Nové uspořádání dosavadní problémy ještě prohloubilo a zvětšilo propast mezi městy a venkovem, a dokonale tak izolovalo vnitrozemské oblasti.

14. 1. 5 Sjednocení Itálie

Sjednocení Itálie roku 1861 a nezáměr o ostrov problémy ještě zvětšily. Sardinie se stala ignorovanou zemí, zatíženou daněmi, odlesněnou a téměř koloniálním způsobem zneužitou částí nové Itálie. Mezi roky 1870–1880 se zdálo, že se situace může zlepšit, a to díky exportu oleje, obilnin, vína a sýrů především do Francie. Také zesílení námořních cest a zakládání bank vneslo pozitivní náladu. Ta ovšem netrvala dlouho, a když vypukl boj o celní poplatky s Francií, sardinská ekonomika zažila kolaps. Následný pád místních bank znehodnotil úspory obyvatel, kteří v nastolené situaci nemohli jinak než emigrovat. Skoro masový odchod zapříčinil vylidnění venkova a opětovné rozšíření banditů především ve vnitrozemí ostrova. Do krize se také dostalo tradiční pastevectví s nucenými nízkými výkupními cenami mléka a sýrů.

Situaci Sardinie neprospělo ani veřejné mínění zbytku Itálie, pro které to byl zaostalý, ekonomicky neproduktivní kraj. Nepomohla ani přítomnost držitelky Nobelovy ceny, spisovatelky Grazie Deleddové, Sebastiana Satty a sochaře Francesca Ciusy, kteří byli známými na celonárodní úrovni. Sardinie se stala nejchudším regionem Itálie.

Počátkem dvacátého století se situace začala mírně zlepšovat, podnikatelská vrstva začala rozvíjet obchodní aktivity a politika regionu získala silnější hlas. Po vstupu Itálie do první světové války se Sardiňané prokázali jako dobří bojovníci a svou odvahou se jim podařilo zmenšit předsudky. Po návratu z války roku 1919 se povzbuzení vojáci organizovali a založili politickou stranu „Partito Sardo D’Azione“, která získala dostatečnou podporu voličů.

Poté, co se dostali k moci fašisté, slíbili Sardinii autonomní postavení, a získali tak mnoho stoupenců. Opoziční strany byly umlčeny a rozpuštěny. Během dvaceti let fašismu však otázka autonomie nebyla vládou vzata v potaz. Odvěké problémy ostrova nebyly vyřešeny a docházelo k častým vzpourám. Mussoliniho vláda však díky zájmům o těžební aktivity vystavěla několik měst (Carbonia, Arborea, Fertilia) a zlepšila infrastrukturu.

Vypuknutím druhé světové války se Sardinie stala základnou pro letecké operace nad Středomořím a utrpěla velké škody při bombardování spojeneckými vojsky. Po svržení fašistického režimu roku 1943 a konci války se opozice vrátila zpět a politické strany odrážely

národní situaci. Silné pozice získali komunisté a křesťanští demokraté. Po mnohých politických jednáních byl 28. února 1948 schválen statut autonomní Sardinie a oficiální název ostrova byl *Regione Autonoma della Sardegna*.

Následnou událostí bylo poněkud chybné rozhodnutí o industrializaci ostrova a zavedení petrochemického průmyslu, který však neměl na ostrově žádnou tradici. Venkov byl opouštěn a zemědělství utrpělo krizi. Tyto ekonomické přešlapy zapříčinily masivní emigraci.² Snaha o obnovu ostrova však neustala a vedle politických debat se rozvířila také otázka kulturní. Obnovil se zájem o sardský jazyk, studium tradic, sardinské identity a přírodního bohatství. Největším ekonomickým přínosem se tak aktuálně stal turismus, který láká na zachovalé tradice a divokou a nedotčenou přírodu.³

---

² Na celkové ploše 24 090 km² žije 1 648 837 obyvatel – údaj Statistického úřadu ISTAT k 30. 11. 2013.

³ Informace čerpány především z knižního zpracování sardinské historie od Floris, Francesco. *Breve storia della Sardegna*. Tascabili Economici Newton, Roma, 1999.

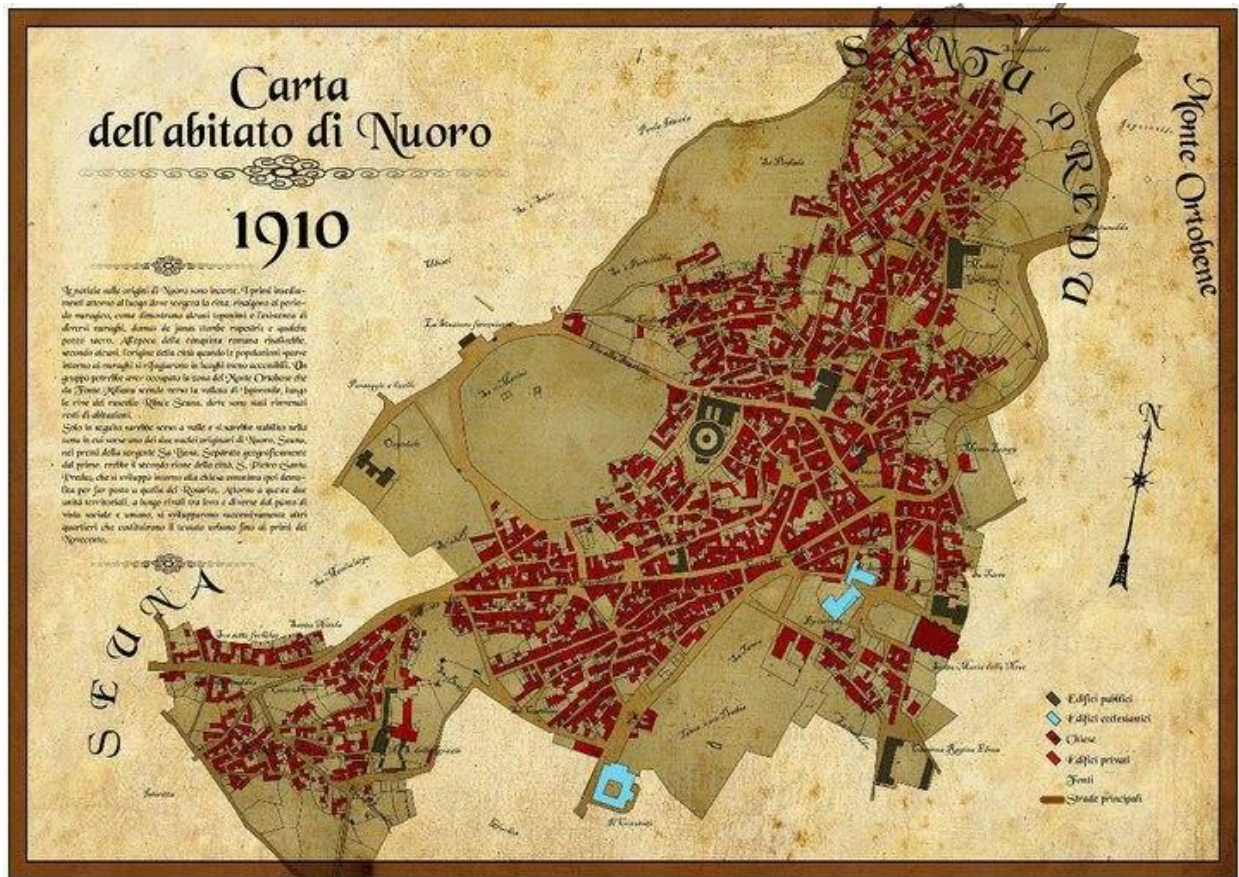
14. 2 Obrazové přílohy

14. 2. 1 Mapa rozdělení sardinských království

Zdroj: [www.wikipedia.org \(http://it.wikipedia.org/wiki/File:Giudicati_sardi_1.svg\)](http://it.wikipedia.org/wiki/File:Giudicati_sardi_1.svg)

14. 2. 2 Mapa Nuora z roku 1910

Zdroj: www.claudiazedda.it (<http://www.claudiazedda.it/grazia-deledda-la-figlia-di-sardegna/>)

14.2. 3 Osobní fotografie Grazie Deleddové

Grazia Deleddová v 19 letech

Zdroj: www.claudiazedda.it (<http://www.claudiazedda.it/grazia-deledda-la-figlia-di-sardegna/>)

Grazia Deleddová ve své římské pracovně

Zdroj: www.wikipedia.org (http://it.wikipedia.org/wiki/Grazia_Deledda)

Grazia Deleddová s manželem a synem Sardusem

Zdroj: www.wikipedia.org (http://it.wikipedia.org/wiki/Grazia_Deledda)

Grazia Deleddová se syny Sardusem a Franzem

Zdroj: www.letteraturadimenticata.it
(<http://www.letteraturadimenticata.it/scrittrici%20dimenticate.htm>)

Rodný dům Deleddové v Nuoru

Zdroj: www.ebay.it

(<http://www.ebay.it/itm/NUORO-CASA-NATALE-DI-GRAZIA-DELEDDA-/140766437301>)

Zdroj: vlastní archiv, pořízeno při návštěvě (2009, 2013) rodného domu, zrekonstruovaného do podoby muzea.

14. 3 Česká recepce Grazie Deleddové

14. 3. 1 Adjektiva sardský a sardinský

Vnímání Grazie Deleddové na českém území bych nejprve ráda uvedla krátkým jazykovým okénkem o užívání adjektivu *sardo*, neboli *sardský* a *sardinský*. Při studiu a četbě Deleddové se s tímto slovem často setkáme a jednoznačný italský výraz *sardo* může být do češtiny přeložen dvěma způsoby, k jejichž záměně lze snadno dojít.

Podrobněji se tématem ve svém článku zabývá profesor Oldřich Uličný.⁴ Jak vysvětluje, pro správné použití přídavných jmen je důležité vycházet z podstatných jmen, z nichž se obě adjektiva odvozují. Výraz *sardský* se tvoří od názvu původního kmene ostrova Sardů a označuje vše s ním spojené (sardský jazyk, kroj, tance aj.). Naproti tomu slovo *sardinský* označuje věci, které mají souvislost se zeměpisným názvem Sardinie (sardinské město, sardinské víno, atd.). Také autorčina sbírka povídek *Racconti sardi* byla roku 1912 oficiálně přeložena nepřesným názvem *Sardinské povídky*, přestože témata všech příběhů jsou staré tradice a zvyky původních obyvatel.

Záměna obou adjektiv mnohdy nemá na porozumění textu zásadní vliv.

14. 3. 2 Deleddová v Československu

Popularita Deleddové v zahraničí byla největší na začátku 20. století a vygradovala získáním Nobelovy ceny roku 1926. Deleddovou měli v oblibě i čtenáři v Československu a o vztahu k ní hovořil také profesor Mikuláš Pažitka pro Národní sympozium badatelů o Deleddové⁵ v Nuoru. Pažitka vyzdvihuje blízký vztah a podobnost obou zemí, kde jsou utlačováni obyčejní lidé, které tíží jejich minulost. Obdivuje u Deleddové originální a jednoduchý svět tvrdé a expresivní Sardinie, ve kterém český čtenář, „*přesycen přílišnou vytríbeností*“, našel zalíbení.⁶ Pažitka dále uvádí citaci z jednoho tehdy aktuálně vydaného slovníku italských spisovatelů, že morální neúprosnost Deleddové nachází odezvu v díle naší spisovatelky, Karoliny Světlé. I ta, stejně jako Deleddová, nacházela kvality a morální krásu v obyčejných lidech, kteří vedou obyčejný život. Na konci své studie Pažitka připojuje soupis českých a slovenských překladů, které ukazují autorčinu popularitu. Oproti současnosti je tento seznam velmi bohatý, přestože šlo především o slovenské překlady.

---

⁴ Uličný, Oldřich. *Sardský a sardinský. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.* 1968, roč. 51, č. 1.

⁵ Pažitka, Mikuláš. *Il fior di Sardegna in Cecoslovacchia. Convegno nazionale di studi deleddiani: Nuoro, 30 settembre 1972. Atti.* Cagliari: Fossataro, 1974, str. 351.

⁶ *Ibid.*, str. 351.

Současné povědomí o této autorce oceněné Nobelovou cenou není u širšího čtenářstva rozsáhlé. Nakladatelství ji téměř nevydávají a v knihovnách lze dohledat jako nejaktuálnější překlad román *Holubice a jestřábi* z roku 1991.

Osobní kontakt Deleddové s českými zeměmi je zmíněn v práci Marthy Kingové,⁷ která píše o přátelství se švédskou spisovatelkou Amélií Posse-Brázdovou a jejím manželem, českým sochařem a malířem Oskarem Brázdou. Amélie Posse-Brázdová byla spjata s českou politikou a kulturou, avšak chybí jakékoliv doložené zmínky, že by se Deleddová více zajímala o české překlady svých děl.

14. 3. 3 České překlady

Poctivé duše (Anime oneste), překl. Leopolda Pölzelbauerová. Praha: V. Kotrba, 1903.

Jižní láska (Elias Portolu), překl. František Kroutil. Praha: Josef R. Vilímek, 1908.

Pokušení (z Racconti sardi), překl. Josef Helm. Praha: Fr. Adámek, 1908.

Rozmary osudu (Cenere), překl. František Kroutil. Praha: Josef R. Vilímek, 1911.

Ze sardinských hor (z Racconti sardi), překl. František Kroutil. Praha: Alois Hynek, 1911.

Sardinské povídky (z Racconti sardi), překl. Hanuš Hackenschmied, Praha: Jan Otto, 1912.

Čaroděj (z Racconti sardi), překl. V. Rovinský, Praha: Josef R. Vilímek, 1915.

Náš pán (Il nostro padrone), překl. František Kroutil. Praha: Národní politika, 1917.

Na nové vinici (z Racconti sardi), překl. Adolf Truksa. Praha: Laichter, 1920.

Cestou zla (La via del male), překl. František Kovárna. Praha: Sfinx, 1926.

Útěk do Egypta (La fuga in Egitto), překl. Otakar Hink. Praha: Přítel knihy, 1928.

Eliáš Portolu (Elias Portolu), překl. Nina Tučková. Praha: Jan Otto, 1930.

Klatba (z Chiaroscuro), překl. Nina Tučková, Praha: Nakladatelské družstvo Máje, 1939.

Ztracený chlapec (z Il fanciullo nascosto), překl. Václav Čep. Praha: SNKLU, 1963.

Holubice a jestřábi (Colombi e sparvieri), překl. Václav Bahník. Praha: Vyšehrad, 1991.

---

⁷ King, Martha. *Grazia Deledda. A Legendary Life*. Leicester: Troubador Publishing Ltd, 2005, str. 137.